PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA QO‘LLANILADIGAN METODLAR

D.M. Maxmudova
TAFU, Maktabgacha ta’lim
metodikasi kafedra dotsenti, PhD
Eshboyeva Nodira
Madrahimova Maftuna
Maktabgacha ta’lim yo‘nalish talabalari
https://doi.org/10.5281/zenodo.24351711

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishda qo‘llaniladigan zamonaviy pedagogik metodlar va ularning samaradorligi tadqiq etilgan. Bolalarda nutq madaniyatini shakllantirish, o‘z fikrini erkin bayon etish, tengdoshlari va kattalar bilan samarali muloqotga kirishish ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol usullar, rolli o‘yinlar, sahnalashtirish va og‘zaki ijodiy faoliyatning o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni takomillashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.
Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, kommunikativ kompetentsiya, nutqni rivojlantirish, interfaol metodlar, rolli o‘yinlar, muloqot madaniyati, pedagogik jarayon.

Аннотация: В данной статье исследоваilcя современные педагогические методы и их эффективность в развитии коммуникативной компетенции детей дошкольного возраста. Раскрывается роль интерактивных методов, сюжетно-ролевых игр, инсценировок и речевой творческой деятельности в формировании культуры речи детей, развитии навыков свободного выражения мыслей и эффективного общения со сверстниками и взрослыми. Также представлены практические рекомендации по совершенствованию педагогического процесса в дошкольных образовательных организациях.
Ключевые слова: дошкольный возраст, коммуникативная компетенция, развитие речи, интерактивные методы, сюжетно-ролевые игры, культура общения, педагогический процесс.

Abstract: This article examines modern pedagogical methods and their effectiveness in developing the communicative competence of preschool children. It highlights the role of interactive methods, role-playing games, dramatization, and verbal creative activities in shaping children's speech culture, developing the skills to freely express thoughts, and communicating effectively with peers and adults. Practical recommendations for improving the pedagogical process in preschool educational organizations are also provided.
Keywords: preschool age, communicative competence, speech development, interactive methods, role-playing games, culture of communication, pedagogical process.

Mavzuning dolzarbligi: Maktabgacha ta'lim yoshi inson shaxsiyatining poydevori shakllanadigan, uning ijtimoiy munosabatlarga kirishishi va olamni anglash jarayoni jadal kechadigan muhim bosqichdir. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri – bolalarni faqatgina muayyan bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantirish emas, balki ularni jamiyatda erkin muloqot qila oladigan, o‘z fikrini mustaqil va mantiqli bayon etadigan, atrofdagilar bilan ijtimoiy-emotsional aloqa o‘rnata oladigan barkamol shaxs sifatida tarbiyalashdir. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarning **kommunikativ kompetensiyasini** rivojlantirish pedagogika va bolalar psixologiyasining eng dolzarb masalalaridan biri sanaladi.

Kommunikativ kompetensiya – bu shaxsning turli ijtimoiy vaziyatlarda muloqotni tashkil etish, muloqot vositalari (verbal va noverbal)dan to‘g‘ri hamda samarali foydalanish, suhbatdoshini tinglay olish va tushunish, uzviy va mantiqli fikrlay olish qobiliyatidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda bu kompetensiyaning shakllanishi ularning keyingi maktab ta'limiga muvaffaqiyatli moslashuvi hamda ijtimoiy mo‘ljal oluvchanligini ta'minlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasi ko‘plab sharq va g‘arb pedagog-psixologlari tomonidan tadqiq etilgan. Bolaning nutqi va muloqoti bevosita uning ijtimoiy muhitdagi faoliyati bilan bog‘liq bo‘lib, u kattalar va tengdoshlari bilan bo‘ladigan o‘zaro ta'sir jarayonida shakllanadi.

Kommunikativ kompetensiyaning asosiy komponentlari

Maktabgacha yoshdagi bolaga nisbatan kommunikativ kompetensiya quyidagi uchta asosiy tarkibiy qismdan iborat deb qaraladi:

Lisoniy (nutqiy) komponent:

✓ Lug‘at boyligining yetarliligi va faol ishlatilishi;
✓ Grammatik jihatdan to‘g‘ri iboralar va jumlalar tuzish ko‘nikmasi;
✓ Fonetik va intonatsion to‘g‘rilik (tovushlarni aniq talaffuz etish, nutq tempiga rioya qilish).

Ijtimoiy-psixologik (interaktiv) komponent:

✓ Suhbatdoshga diqqat bilan quloq tutish (faol tinglash);
✓ Muloqotni boshlash, uni davom ettirish va odob bilan yakunlash ko‘nikmasi;
✓ Tengdoshlarining his-tuyg‘ularini anglash (empatiya) va nizoli vaziyatlarda murosaga kela olish.

Kommunikativ-faoliyatli komponent:

✓ Noverbal vositalardan (yuz ifodasi/mimika, jestlar, ko‘z kontakti) to‘g‘ri foydalanish;
✓ Turli hayotiy va ta'limiy vaziyatlarda (o o‘yin, mashg‘ulot, mehnat) o‘z fikrini erkin ifodalash.

Maktabgacha yosh davridagi muloqot bosqichlari

Kichik va o‘rta maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot asosan vaziyatli-amaliy xarakterga ega bo‘lib, u to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘yin va narsa-buyumlar bilan ishlashga tayanadi. Katta maktabgacha yoshga o‘tish bilan muloqot vaziyatdan tashqari-shaxsiy va vaziyatdan tashqari-bilishga oid darajaga

ko‘tariladi. Bu davrda bola nafaqat ko‘rib turgan narsasi, balki o‘tmish, kelajak, axloqiy tushunchalar va hodisalar haqida ham muloqot qilish ehtiyojini sezadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyati **o‘yin** hisoblanadi. Aynan o‘yin jarayonida bola ijtimoiy rollarni sinab ko‘radi, qoidalarga bo‘ysunishni o‘rganadi va tengdoshlari bilan muloqot qilishning turli usullarini o‘zlashtiradi.

1. Syujetli-rolli o‘yinlar

Syujetli-rolli o‘yinlar ("Shifokor-bemor", "Oila", "Do‘kon", "Haydovchi va yo‘lovchi") bolada nutqiy va ijtimoiy kompetensiyani rivojlantirishda beqiyos o‘rin tutadi. Bola o‘zi ijro etayotgan rol orqali muayyan nutq madaniyatini namoyon etadi:

Do‘kondor va xaridor: "Assalomu alaykum", "Iltimos, menga berolasizmi?", "Rahmat" kabi muloqot etiketlarini qo‘llaydi.

Rolga kirish jarayoni: Bolalarda o‘zaro dialog qurish, o‘yin ssenariysini kelishib olish va sheriklarining fikrini inobatga olish ko‘nikmasi shakllanadi.

2. Didaktik va nutqiy o‘yinlar

Didaktik o‘yinlar ma’lum bir ta’limiy va nutqiy maqsadga yo‘naltirilgan bo‘ladi:

"Kim ko‘proq sifat topadi?" – lug‘at boyligini va tasviriy nutqni oshiradi;

"Savolga savol bilan javob ber" – muloqotda tezkor fikrlash va javob qaytarish refleksini rivojlantiradi;

"Telefon" – muloqot madaniyati va tinglash ko‘nikmasini mustahkamlaydi.

3. Teatrlashtirilgan va sahnalashtirilgan o o‘yinlar

Ertaklar va kichik hikoyalarni sahnalashtirish bolalarga obrazga kirish, nutq intonatsiyasini boshqarish va emotsiyalarni verbal/noverbal shakllarda ifodalash imkonini beradi. Bu o‘yinlar uyatchan, tortinchoq bolalardagi psixologik to‘siqlarni (muloqotdagi qo‘rquvni) yengib o‘tishga samarli yordam beradi.

Zamonaviy maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish bolalarning erkin muloqotga kirishishi uchun zamin yaratadi. Maktabgacha ta’lim muassasalaridagi Fan va tabiat, Til va nutq, Dramalashtirish kabi ta’limiy markazlarda bolalar kichik guruhlarga bo‘lingan holda faoliyat olib boradilar.

Ta’limiy markazlarda muloqotni tashkil etish

Kichik guruhlarda ishlash: Bolalar 3-4 kishilik guruhlarda topshiriqlarni birgalikda bajarish jarayonida o‘zaro fikr almashadilar, muammoni birgalikda hal qilishadi.

Nutq va til markazi: Bu yerda bolalar rasmlar bo‘yicha hikoya tuzadilar, kitoblarni tomosha qilib, o‘z taassurotlari bilan o‘rtoqlashadilar.

Interaktiv usullar v texnologiyalar:

1. **Rasm va syujetlar bo‘yicha interaktiv muloqot:** Tarbiyachi bolalarga faqat tayyor bilimlarni bermasdan, muammoli savollar berish orqali ularni munozaraga chorlaydi: "Agar Bo‘g‘irsoq tulkiga

uchramaganda nima bo‘lardi?", "Nima uchun ushbu qahramon bunday qildi?" Bu kabi savollar bolani chuqur fikrlashga va o‘z fikrini asoslab berishga undaydi.

2. **Raqamli o‘yinlar va axborot texnologiyalari (AKT):** Zamonaviy ta’limda raqamli didaktik o‘yinlar va interaktiv ko‘rgazmalardan foydalanish bolalarning diqqatini tortadi. Bioligik va ekologik tushunchalarni (masalan, tabiat hodisalari yoki hayvonot dunyosi) interaktiv tarzda o‘rganish jarayonida bolalar o‘z kuzatishlarini guruhda muhokama qiladilar.

3. Loyiha usuli (Project-based learning): Kichik loyihalarni amalga oshirish (masalan, "Bizning sevimli o‘simligimiz" yoki "Mening oilam") boladan ma’lumot to‘plashni va uni o‘rtoqlariga taqdim etishni talab qiladi. Taqdimot jarayoni bolaning ommaviy muloqot (publik nutq) ko‘nikmasini va o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish – bu murakkab va ko‘p qirrali pedogogik jarayondir. Muloqot ko‘nikmalarining o‘z vaqtida va to‘g‘ri shakllantirilishi bolaning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini tezlashtiradi. Bolada kommunikativ kompetensiyaning yetarli darajada rivojlangani uning maktab ta’limiga tayyorligining eng asosiy ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

O‘yinlar, ta’limiy markazlardagi erkin faoliyat va zamonaviy interaktiv texnologiyalarni uyg‘unlashtirish orqali bolalarda tinglash, gapirish, savol berish, o‘z fikrini erkin va odob bilan bayon etish ko‘nikmalarini yuqori bosqichga olib chiqish mumkin.

Amaliy-pedagogik tavsiyalar

1. **Erkin muloqot muhitini yaratish:** Tarbiyachilar va ota-onalar bolaning savollariga qunt bilan javob berishlari, ularning fikrini tinglashlari va nutqiy faolligini rag‘batlantirishlari lozim.

2. **Interaktiv o‘yinlarni ko‘paytirish:** Mashg‘ulotlar davomida faqat yakka tartibdagi topshiriqlar bilan cheklanmay, juftlikda va kichik guruhlarda bajariladigan muloqotbop o‘yinlarga keng o‘rin berish kerak.

3. **Noverbal muloqotni rivojlantirish:** Bolalarga yuz ifodalari, mimika va jestlar orqali his-tuyg‘ularni to‘g‘ri yetkazish va suhbatdosh emotsiyasini o‘qiy olish ko‘nikmalarini o‘rgatish zarur.

4. **Ota-onalar bilan hamkorlik:** Bolaning muloqot doirasini faqat bog‘cha bilan cheklab qo‘ymasdan, oilada ham birgalikda kitob o‘qish, o‘qilgan voqealarni muhokama qilish va muloqot madaniyatini shakllantirish ishlarini izchil davom ettirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standarti. – Tashkent, 2020.
2. "Ilk qadam" milliy o‘quv dasturi. – Tashkent, 2026.
3. Махмудова, Д. А. (2024). ВЛИЯНИЕ РАЗВИВАЮЩИХ ИГР НА ЛИПУЧКАХ НА РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. ISSN 2181-4120 VOLUME 2, ISSUE 1 JANUARY 2024, 199.
4. Махмудова, Д. А. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ. ISSN 2181-4120 VOLUME 2, ISSUE 1 JANUARY 2024, 203.

5. Махмудова, Д. М. (2026). ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ ВОСПИТАТЕЛЯМИ И РОДИТЕЛЯМИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Экономика и социум , (6-3 (145)), 584-587.
6. Махмудова, Д.М. (2026). ТИПЫ ИНТЕРАКТИВНЫХ ИГР В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ И ИХ РОЛЬ В ОБРАЗОВАНИИ ДЕТЕЙ. Экономика и социум , (6-3 (145)), 233-235.
7. Махмудова, Д. М. (2026). ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ ВОСПИТАТЕЛЯМИ И РОДИТЕЛЯМИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Экономика и социум, (6-3 (145)), 584-587.
8. Makhmudova, D. M. (2026). TYPES OF INTERACTIVE GAMES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS AND THEIR ROLE IN CHILDREN'S EDUCATION. Экономика и социум, (6-3 (145)), 233-235.
9. Maxmudova, D. (2026). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA GRAMMATIK NUTQNI RIVOJLANTIRISHDA TAFAKKUR VA NUTQIY MULOQTNI O ‘RNI. SCIENCE TIME, 4(1), 466-473.
10. Maxmudova, D. (2025). TA’LIM-TARBIYADA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR UYG ‘UNLIGINI TA’MINLASH MASALALARI. SCIENCE TIME, 3(5), 134-139.
11. Махмудова, Д. (2025, May). ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫХ ПОНЯТИЯ. In E-Conference platform (Vol. 1, No. 20-may, pp. 151-153).